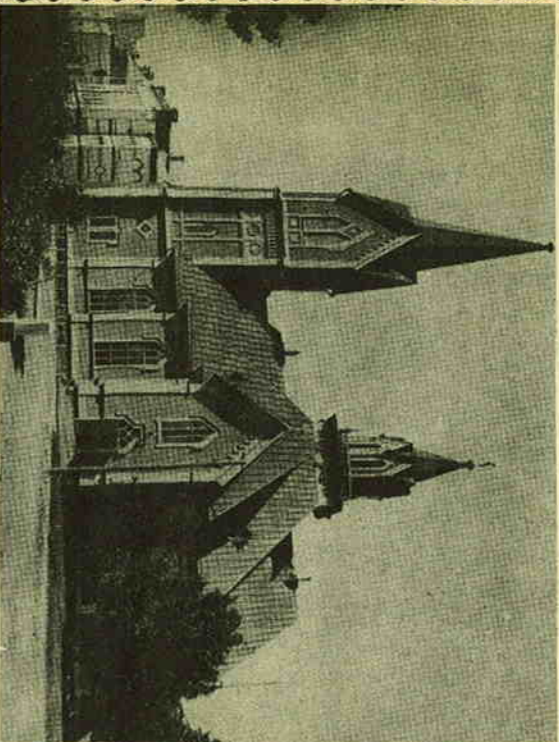

Pitäjä piitäjiltä

Kotikirkon muista

Lapsuuteni kotikirkon muistan, muistan toki. Siellä pieni ihmisistäni sielussansa koki jotain suurta, kaunista ja pyhää, juhlallista, kosketusta Herran luota, taivaan korkeuksista.

Sitä pyhyyttä kertoivat kirkon alttaritaulu, seurakunnan valtava viirsi ja kanttorin laulu, urkujen soitto, saarna ja messu, tekstien luvit, sitä kertoivat jouluna pappien juhlapuut. Miten kauniisti kaikuikaan silloin »Enkeili taivaan» - se toi ylhäältä lohtua lapsen vähäiseen vaivaan. Sitä kertoi kirkkaana loistava kynttilämeri. Kaikki kertoi: lapsensa lunasti Kristuksen veri.

Muistan aina, muistan toki, kuinka ensi kerran alttarin luo polvistuin ja ahtooillista Herran nautin. Muistan juhlahetken ilkkuttavan läsnä: penkistä näin kyynelkatseet oman äidin, isän.

Pyhään virkaan olin päässyt. Senkin muistan hyvin: kotikirkon saarnatuoliin silmin kyyneltyvin nousin. Jälleen itki äiti, isä, sisko, veli. Omassakin sielussani jotain herkkää eli.

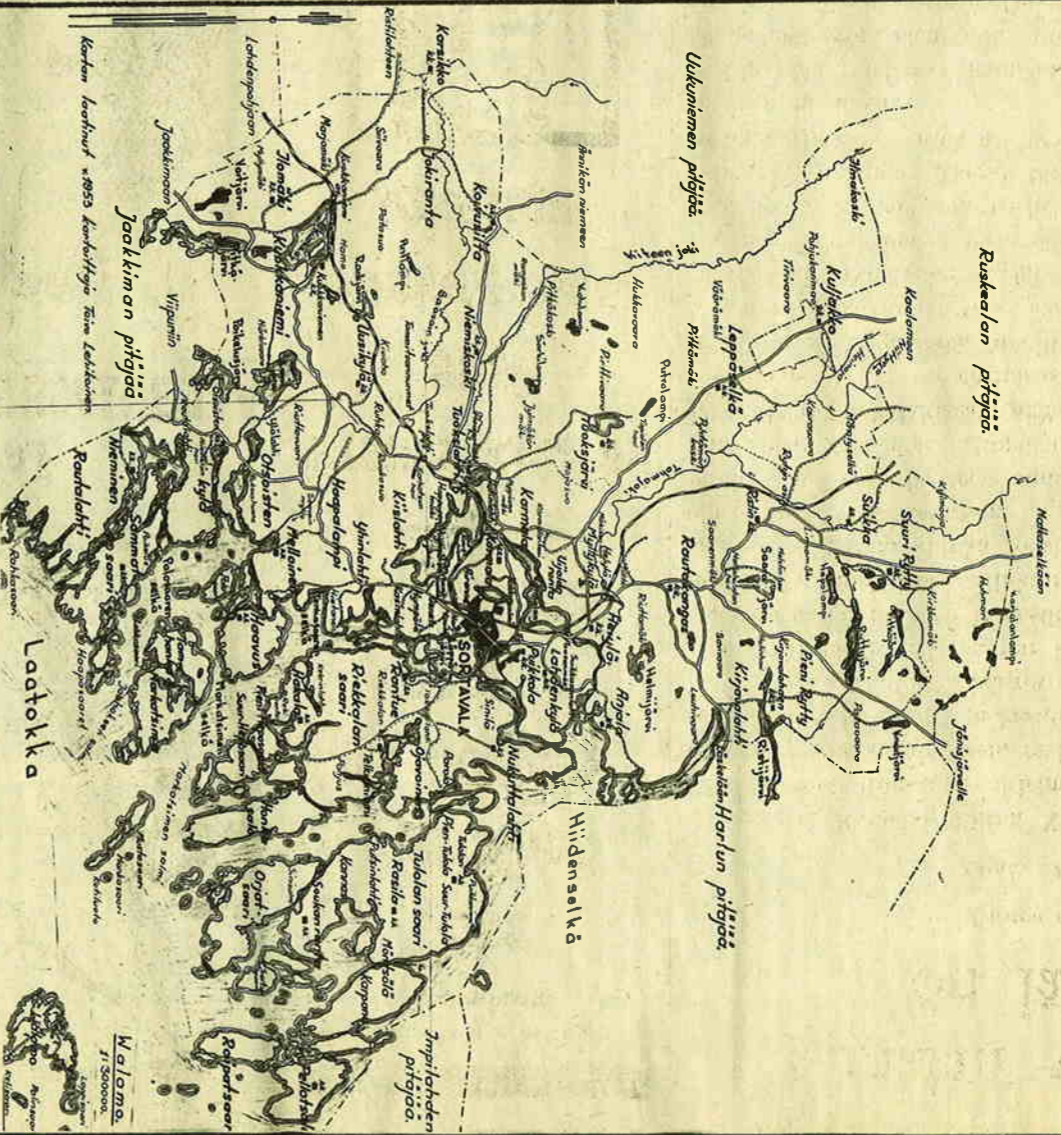
Näin oli kerran. Paljonko on aikaa kulunut siitä. Entäpä nyt? Ei kauniitkaan muistot iäksi riitä. Jo toivoni turheta, uskoni uupua uhkaa: kotikirkkoni rauniot näin. Se oli vain - tuhkaa. Ja rauniotkin - ne jäivät toiselle puolen rajaa. On tunnossa tuska. Tarvitsen, kaipaan Vapahtajaa.

Taas Sanaan tartun. Ei pelasta kirkko - Kristus yksin. Isän kotiin saan kulkea kanssansa käsitysin. Vain Jumala siellä on temppeili, Karitsa pyhä.

Ole kiitetty k a i k e s t a, Herra, aina ja yhä.

Heikki Lempinen

SORTAVALAN MAALAISKUNTA

Näemme tässä tutun kartan. Se tuo mielimme, henkisten silmemme eteen, meille aikanaan tutut ja rakkaat maisemat.

Sortavalan maalaiskunta oli vielä senkin jälkeen, kun siitä oli v. 1918 siirretty n 3600 henkeä uuteen Harlun kuntaan ja useita satoja myös Implilahteen, suuri, asukasluvultaan koko Viipurin läänin suurin maalaiskunta. Siinä oli 1930-luvun kirkonkirjoihin mukaan seuraavat 61 kyläkuntaa:

Airanne, Anjala, Haapalampi, Haavus, Hakala, Heikkurinsaari, Helylä, Hietainen, Hotinlahti, Hymppiä, Ihaksela, Jannaslatti, Kannas, Karmala, Kasinlahti, Kekrinlahti, Kellomaniemi, Kiimamäki, Kiislatti, Kuokkanieni, Kymöä, Lahdenkylä, Lavijärvi, Leppäselkä, Liikola, Lohioja, Loploja, Melloinen, Myllykylä, Mäkisalo, Möntsölä, Nukuttalahdi, Ojavoinen, Orjatalhti, Otsainen, Parola, Pelotalo, Pohju, Poikelus, Putsinlahdi, Rantue, Rautakangas, Rautalahdi, Riekkala, Pien- ja Suur-Ryty, Saarjärvi, Sienilä, Sipilänsalmi, Soukanranta, Suikarsenlahdi, Telkinieniemi, Tokkarlahdi, Tuhkala, Tukiammäki, Pien- ja Suur-Tulola, Tuoksjärvi, Tuokslatti, Ujialanranta ja

Yhinlahdi. Näiden lisäksi vakinaisten pappien virkatalot, pappilat - puustellit, kuten aikoinaan sanottiin, olivat kirkonkirjoissa erillisinä, tavallaan siis omana kyläkuntanaan.

Nyt on tietenkin muistettava ja todettava, että jotkut edellä luetteluista kylistä olivat sangen pieniä, esim. Harlun kunnan muodostamisen yhteydessä ja kylä- ja tilasiirtoja myös Implilahteen suoritettaessa jäi Sortavalan maalaiskuntaan joistakin saaristokyläistä vain muutama talo. Jotkut yllä mainituista taas olivat esikaupunkialueita, jotka käytännössä usein varmaan katsottiin kaupunkiin kuuluneiksi. Eräitten kylien kirkonkirjoissa esiintyvä nimi ei ollut sama kuin kylän yleisenä ja esim. Kirjavalahdi oli kai suurin piirtein sama kuin Orjatalhti. Suurimpia kylä, joissa oli useita koulupiirejä, olivat esim. Otsainen, Kuokkanieniemi, Riekkala ja Tulola. Tihien asutuskeskus oli Helylän tehdasalue.

Kunnan väkiluku, pinta-ala ja naapuripiitäjät mainitaan liitteessämme toisessa yhteydessä, esim. Yleistietoja Sortavalan maalaiskunnasta.

YLEISTIEHTOJA Sortavalan maalaiskunnasta

Enhsen Sortavalan maalaiskunnan Pitkäseuran toiminta on tähän piirijäilitteemme käyttäväksi annettu seuraavat ehdtisä kohtikuntamme koskevat yleisteedet.

Sijainti

Sortavalan maalaiskunta saari- neen sijaitti Laatokan luoteisnurkalla. Kuntaa rajoittivat etelässä Jaakkiman, länessä Unkumien, pohjoisessa Ruskealan sekä idässä Harjun ja Impilälän kunnat, Itäkaakkoon lainetti rajana laaja Laatokka. Sen luokematomista kunnan kuluineista saarista mainittakoon tässä vain ne, joilla oli omat kansakoulunsa: Riekkala, neljä koulu, Tulola, kolme koulu, Sammalaari, Haavus, Pellossalo ja Valamo, joissa kussakin oli yksi kansakoulu. Monista sisäjärvistä ansaitsee mainita Lavi-, Tuoks-, Helmi-, Saara-, Risti- ja Ryttyjärvet. Maasto kunnassa oli kumpulierva ja osin vuoristakin. - Laajunta kunnassa oli vesineen noin 1000 km², josta manneetta oli noin 669 km².

Väestö ja elinkeinot.

Asukkaita Sortavalan maalaiskunnassa oli silloin, kun Neuvostoliiton sotajoukot meitti sen valloittivat, noin 22.000 henkeä. Kunnassa oli pienkokoisia (pelto- pinta-ala 3-7 ha) maatiloja noin 2000 ja mittaamaton määrä merentaloja, ymmärtää, että pääelinkeinoina olivat maanviljelys ja kalastus, kuten viimeinkin osoittaa.

- Kuriositeettina tähän merkittäköön, että varsinalaisia suurtiltoja oli kunnassa vain kaksi: maisteri O. Nissisen tila Otsoisissa ja siinä karjanhoitokoulu, sekä kunnallis- koulin tlla Rytyn Somerolalla ja siinä vanhain- jalarankotti. Urohkaa ei saas sitä, että momenttuotosta teollisuutehkn kunnassa löytyi. Erilaisia teollisuuslaitoksia tueliään kuntamme Muistojenkirjassa kaikkiaan 26. Mainittavain niistä oli Helylän moniosainen puunjalostustehdas.

Maalaiskunta ja kaupunki.

Maalaiskunnan paikallisena keskipisteenä sijaitti Sortavalan kaupunki kirkoineen, seminaarin ja muine kouluneen. Kaupunki oli myös maalaiskunnan henkisen elämän keskusajo. Näkkyvänä rajana oli satamaan johtava Rauteite, jonka ylikulkupaikan kaupunin puolella oli paia ja asuntioja, maalaiskunnan puolella osuusmestari ja kunnantalo. Maalaiskunta piti kaupunkia kuin omiaan ja eliköjä kaupunki käsitteilyt maalaiskuntaa samoin, mitään keskinäisiä ristiriitoja ei ollut.

Maalaiskunnan hallinto.

Kirjuriostoista ajoista hoitettiin maalaiskuntaa kuntakokous ja sen valitsemat johto- ja hoitohenkilöt, niin Sortavalan maalaiskunnassa. Kōkoususta varten oli kunnantalossa varattu suurempuoleinen saali, mikä sekin saattoi käydä ahtakasi niin väkiriikkaassa kunnassa kuin Sortavalan maalaiskunta, jossa kunnallislautakuntajäsitrejä oli 12 ja kansakoulujäsitrejä 34. Saattoi käydä niin, että joku näisistä piltreistä ryntäsi joukolla tekemään päättök- siä vain oman piltrensä hyväksi. Tämän epäkohdan poistaakseen varuisti kuntakokous jo v. 1909 kolme miestä kustakin lautakuntajäsitreistä ns. valtuustoon, vaikka laki ei sellaista valtuustoa ollenkaan tunnennut. Näin saatiin 36 kunnan eri puoilla tasaisesti valittua miestä hoittamaan ennen kuntakokouksen hoitamaa asioita. Tämänlainen valtuusto liekin ollut koko maas-

sa ensimmäisistä. - Kun eduskunta v. 1917 hyväksyi lain, joka edellytti kansansaänin valittua valtuustoa, alkoi kunnassamme sellainen valtuusto toimia vuodesta 1918. Valtuuston valitsemat johonmiehet ja hoitokunnat ovat senjälkeen parhainnaa mukaan hoitaneet kunnan asioita.

Koulu ja muu valitustoiminta

Sortavalan maalaiskunnan alulle perustettiin kaupungein laitaan suuren valitustyön ystävän portemestari Herman Hallonbladin lahoittamalle malle valtion toimesta seminaari. Sen yhteyteen opettajien valmistusta varten perustetussa harjoituskouluussa saivat monet Sortavalan maalaiskunnan lapset ensimmäiseksi koulua käydä.

Vuonna 1881 päätti kunnankokous perustaa kunnalla kolme kansakoulua. Ensimmäinen niistä, Ristin- kylän kansakoulu, myös Hallonbladin lahjoituksen turvin, aloitti toimintansa v. 1882. Sittä alkaen on kehitys säännöllisesti jatkunut, kunnes koulujäsitrejä v. 1944 oli 34 ja niissä opettajia 70. Koulutyönäsa ohella levititvät opettajat paikkakunnillaan muitakin valitstus- harraustuksia seudun henkiseksi ja taloudelliseksi hyväksi.

Sanomalehdet.

Sanomalehdet herättelevät kansalaisia tutustuttaen yhteiskuntaelämään ja kasvattellevät heitä suojelemaan elämän tehtäväänsä sekä ammattikuntaansa.

Sortavalan maalaiskuntalaisia valitstivat näissä asioissa kaupungeissa ilmestyvät sanomalehdet Laatokka, Kansan Voima (aikaisempi Rajavahti) ja Karjalalan Ääni, kukin omalla ja arvokkaalla tavallaan. Tämä tehtävä suoritettiin Sortavalassa harvinaisen asiallisesti ja toisia joukkaamattia.

Osuustoiminta Sortavalan maalaiskunnassa.

Vuosisadan vaihteessa venäjänistytämisen ollessa unkaavimmillaan ryhtyivät isänmaan ystävällin monin toimepiteisin vaaran torjumiseksi ja kansan vastustuskyvyn luittamiseksi. Eräänä tärkeä keimpanä tehtävänä pidettiin kansan vähävähäisten piltrein sekä taloudellisen etähä henkisen tason kohottamista. Sitten taas osuustoi- minta katsottiin parhalla ja nopeimmin tuloksia antavaksi. Osuustoimintaa alettiin tarmonkkaasti levittää ja juurruttaa maahan. Näin tehtiin myös Sortavalan maalaiskunnassa. Ensimmäisessä osuustoitintamuotona ilmestyi kuntaan

Osuuskassa.

Sen perusti kansakoulunsa opettaja Runkka Leppäselekään. Tämä älykäs kansankasvattaja ja ymmärtäjä vähävarainen pienviljelijä tarvitses petkoitensa laajenamiiseen ja karjansa lisäämiseen varoja. Hän kävi itse viljelijöin luona suunnittelemassa uudistukset ja määrättämässä lainaarapeen. Rahat myönnettiin ja maksettiin vähin erin työn edistysessä. Osa niistä saattoi mennä entisten velkojen maksuun, mutta hän piti huolen siitä, että suunnitelu työ tuli täsmällisesti suoritetuksi, minkä tähentise kävi myöhemmin tarkastamassa. Opettaja huolehti siitä, että velkakin toi situnausta otettajalleen. - Opettaja Runkka huomasi saaneensa muutakin arvokasta apua kassansa välityksellä osakseen. Hän tutustui opittaitensa koiteihin ja vanhempiin käynnelliään heidän luonaan. Keskeinen johtamun-

kasvoi. Opettajan kasvattaminen elämää varten tuli koulun ja kodin yhteiseksi. - Samalla kansajitsein kasvoti ja kehittyi tehtävässään, seuratesaan kaasan vuosikokouksissa opettajan nihin kutsutun maanviljelyksen, karjan- ja metsänhoiton neuvojen estykyksiä.

- Tieto opettaja Runkan osuuskassasta ja sen työtuloiksista levtisi nopeasti ja uusi osuuskassa ja perustettiin eri puolille kunta, usein opettajan toimesta. Jo v. 1930 oli kunnassa 13 osuuskassaa ja niissä jäseniä 1710. Kun kasvat lopulla yhtyivät yhdeksi suureksi koko kuntaa käsitäväksi suurkassaksi, olivat jäsenenen tal- lehtiset yli 20.000.000 ns. vanhaa mk. Säästöjen karttumisen edellytyksenä oli yleinen innoitus maan ja karjatalouteen, pelto-otolivatlaa- jentunee, karja lisääntynt y.m.

Osuusmeijeri

Karjantotteiden rahaksi ja tal- lehtiseksi muuttaminen edellytti

Näinä A. Nurminen laulun sanat hehättivät taas soimaan, kun mielehdettiin Laatokan rannalla sijainnut Sortavalan maalaiskunta.

Se oli laaja alue syväitä sisämaasta satojen niemien, lahtien ja rantakallioiden viereen. Linhojan suuretkin laivat pääsivät suoraan rantaan kanta rakennellen maan palkkoja. Syviä vuonoja, joissa suuretkin laivat pääsivät suoraan rantaan kanta rakennellen maan palkkoja.

Syviä vuonoja, joissa suuretkin laivat pääsivät suoraan rantaan kanta rakennellen maan palkkoja.

maajärviä, joita jo vuosisadan alussa muutamia yrittettiin yksityisten toimesta aikaansada. Koko kuntaa käsitäväin osuusmeijerin perustamisen kauan kypsytetty ajatus toteutui vasta 1933, ja silloin valmistui uljas rakennus kaupungin laitaan lähelle kunnantaloa v. 1934.

Osuusmeijerin kehitys oli varmaa ja maatloutta rikaistuttavaa, mikä ilmenee seuraavasta. Silloin kun julma sofa risti pello ja metsät, kun karja piti sen jalosta kiireesti ja vaivojn siirtää kanta- Suomeen, oli sen käyttäjiä koistatuhatta maanviljelijää, meijerinh tuotu malmtoimäärä yli 4.600.000 kiloa ja siitä saatu rahamäärä 6.736.000 markkaa.

Osuuskauppatoiminta.

Vuosisadan alkukymmenellä ke-

Sortavalan mlk:n kansakouluista

»Missä lainchet Laatokan rannoissa pauhaa, missä väkkyvät lampien kirkkahat veet, missä tuoksuvat tuomet kumpujen rauhaa ja heissime kahjojen kanteleet, siel on rakkahtin ma, siel on kallehin ma, sinne muistoissa aina saan tärvaltaa.»

maatille v. 1864, sils vuotta myöhemmin kuin jyväskeijän seminaari alkoi toimintansa. Tämä rouva Hallonbladin perinöhtöä oli lahjoitettu kansan stivistarkoitustisin. Perustajat suunnittelivat Cye-näen kassa aineellisen harvinaisen onnistuneen ja "uudenkai- sen" koulun. Kaikki Sortavalassa asuneet muistavat ainakin Kapteenin ja Peräkymölan. Siinä oli myös sisäopisto, jöhen ympäristönlapset piltkien matkojen takaa voivat sielillä opiskella. Siellä oli myös ammattiopeustia.

Tämä ns. Sittoihin koulu alkoi toimintansa 1. 9. 1864, sils 107 vuotta sitten. Uusi, arvoostettu koulu tuosken tehti kirkon työntekijöiden kanssa, sekä ortodoksisuonetta luerialaisten yhteisshengessä. Tämä lahjoittava piltre säilyi myöhemminkin. Sittoihin koulu, kuten kansa sitä sanoi, ehti toimia yli kymmeneen vuotta, kun siitä alettiin suunnitella seminaaria. Monien vaihteitten jälkeen suunniteltaima toteutettiin v. 1880. Alue kouluin edelleen Sortavalan maalaiskuntaan, joka täten sai valtavien sivistys- ja kasvatuslaitoksen alueellaen. Sittoihin koulusta muodostettiin seminaarin harjoituskoulu. Asiatkrljat teltävät kertoa paljon näisistä kamppailuista (esim. Kemppinen, Sortavalan seminaarin historia).

Sortavalan maalaiskunnassa kaavoitu suuri joukko reipasta koulua. Iiväkeä lisääntyen vuosi vuodelta, siksi tarvittiin paljon kouluja. Seuraamme nyt tämän seudun koulujen kaavamista.

Karjalän ensimmäinen kansakoulu

perustettiin Sortavalan maalaiskunnan asessori Herman Hallonbladin ja hänen puolisonsa Elisabetin Hallonbladin, o.s. Sittoin, lahjoittamalle Kymölä-nimiselle

meijeriä, joita jo vuosisadan alussa muutamia yrittettiin yksityisten toimesta aikaansada. Koko kuntaa käsitäväin osuusmeijerin perustamisen kauan kypsytetty ajatus toteutui vasta 1933, ja silloin valmistui uljas rakennus kaupungin laitaan lähelle kunnantaloa v. 1934.

hititty osuuskauppatoiminta Suomesa vilkkaana. V. 1916 jakautui tämä liikevoiminta kahtia: syntyi Pellervolaisten ja ns. Edistysmiehin osuuskauppa. Edellisestä kehititty itällä Sortavalan Osuusliike, jälkimmäisestä Osuusliike Iä-karjala, molemmat sijottuivat kaupunkiin kuuluvan Karjalansillan kahnapuolin, edellinen sen pohjois-, jälkimmäinen eteläpuolelle.

Sortavalan Osuusliikkeellä oli eri puolilla maalaiskuntaa kaikkiaan 13 myymälää, jäseniä oli 2370 ja liikevaihto sieltä lähdetessä 47.500.000 mk. Liike palveli erityisesti maaseutua ja sen viljelijöitä.

Vittaukset osuustoiminnan merkityksen Sortavalan maalaiskunnassa antavat rohkeuden väittäjä, että ne omalla osaltaan kasvattivat sen väestöä taloudelliseen vaurauteen ja henkiseen vireyteen.

koulupiirit

niiden perustamisjärjestyksessä. Huomattakoon, että koulupiirien nimet eivät läheskään aina tarkoin vastanneet saman kylän virallista nimeä.

V. 1882 perustettiin kunnan pohjoisosaan Ristin koulu, joka alkusi toimii vuokrakuolena, mutta jonka käyttöön Hallonbladit lahjoittivat v. 1884 Sortavalan maalaiskunnalle rakennuttamansa uuden koulutalon. Seuraavina perustettiin v. 1884 Kuokkalamen koulu, v. 1893 Otsolisten koulu ja samana vuonna Riekkalan koulu, v. 1894 Raasian (Tulolan) koulu, v. 1898 Tuokslahden koulu, v. 1899 Helylän koulu, v. 1901 Leppäsalen koulu, v. 1902 Kirjavälän koulu, v. 1905 Anjalan koulu, v. 1906 Haavuksen ja Rytyn koulu, v. 1907 Niemen koulu, v. 1909 Niemiskösten koulu, v. 1910 Uudenkylän koulu, v. 1911 Melloisten koulu, v. 1914 Landenkylän ja Pellotalon koulu, v. 1918 Iloisten, Karmalan, Nukratlahden ja Suikan koulu, v. 1919 Koivusillan koulu, v. 1920 Sammalaaren koulu, v. 1921 Tuoksljärven koulu, v. 1922 Raatikankaan, Soukkanrannan ja Pitkolan koulu, v. 1925 Rantteen koulu, v. 1926 Hakalan koulu ja Valamon koulu armeijassa palvelevien lapsia varten, sekä viimeksi v. 1936 Tulolan koulu, joka syntyi, kun entinen koulupiiri jaettiin kahtia ja uusi koulu peri entisen nimen, vanha koulu oli nyt Raasian koulu. Koulupiitrejä oli sils ennen sotia kaikkiaan 33.

Teksti meili luelella nimeitä kaikkien koulujen edes vakanaistena toimineet opettajat, mutta v. 1907 jollettu tila ei anna siihen mahdollisuutta (Sortavalan maalaiskunta-leiksessä heidän nimensä ja palvelevuotensa kyllä löytyvät). Mainittakoon kuitenkin tässäkin

pitkäaikaisina opettajina,

joika uskollisesti palvelivat toimintapalkkoiillaan vähintään 20 vuotta ja tekivät uhrattuvaa henkistä ja monet myös hengellistä työtä ky-